

Формування термінологічної компетенції комунікантів (на матеріалі латинських анатоμο-гістологічних термінів та їх українських і польських відповідників)

У статті йдеться про формування термінологічної компетенції комунікантів за допомогою латинських анатомічних термінів, що є неодмінною умовою для міжкультурного спілкування, зокрема у професійній діяльності лікарів. Анатомічна термінологія характеризується простотою у використанні та відсутністю перевантаження фонетичного і морфемного поглядів.

Ключові слова: латинська мова, анатомічна термінологія, однослівні і багатослівні терміни, термінологічна компетенція.

Постановка наукової проблеми та її значення. Мовознавча наука визнає, що розвиток будь-якої мови відбувається як боротьба двох різних тенденцій: до збереження та стабілізації наявної системи мови, з одного боку, та до її перебудови, удосконалення, – з іншого. Своєрідний взаємозв'язок та переплетіння зазначених тенденцій і реальні форми їх прояву зумовлюють не лише межі можливих історичних змін у мові та їх темпи, а й характер цих змін. Вивчення причин, напрямів та форм таких змін, безперечно, належить до найскладніших та найактуальніших проблем сучасної лінгвістики.

Латинська анатомічна термінологія – це система наукових назв, яка формувалася впродовж багатьох століть. Способи творення анатомічної термінології складні й різноманітні. Враховуючи пріоритетну роль латинської мови у формуванні анатомічної термінології слов'янських мов, легко зрозуміти, чому слова латинського і грецького походження поповнили лексику багатьох сучасних мов, зокрема й української. Якщо простежити еволюцію анатомічних назв від найдавніших анатомічних атласів з описами органів і частин людського тіла до сучасних праць з анатомії та фізіології людини, вимальовується складний процес поступової термінологізації загальноживаної лексики, формування корпусу спеціальної анатомічної термінології [4, с. 56].

Актуальність роботи полягає в тому, що вона досліджує семантичний та структурний склад латинської мови, на базі якої формується латиномовна медична термінологія. Дослідження анатомічних і клінічних термінів дає змогу зробити висновки про загальні тенденції формування наукової термінології, яку використовують у медичній сфері. На сьогодні недостатньо ґрунтовно досліджено структурно-семантичний аспект номінації в анатомічній та клінічній термінології в українському та польському контекстах.

Мета публікації – проаналізувати номінації в анатомічній та клінічній термінології в структурно-семантичному контексті, виявити основні структурні формули й моделі багатослівних термінів. В основу дослідження покладено анатомічні і клінічні терміни латинського та грецького походження.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сучасний етап розвитку методики викладання латинської мови та медичної термінології студентам медичних ВНЗ характеризується високим рівнем вимог до професійної спрямованості навчального процесу. Латинська анатомічна термінологія, зокрема, є засобом, що забезпечує отримання інформації та взаєморозуміння комунікаторів у процесі здійснення спільної професійної діяльності. Терміни утворюють професійний компонент інформації, є мовними одиницями, що формують висловлювання, і входять як до рецептивного, так і до продуктивного словника фахівців. Знання латинської анатомічної термінології є однією з неодмінних умов здійснення міжкультурної комунікації в професійній сфері [1, с. 256].

Давні римляни, які здійснювали анатомічні дослідження, запозичили деякі терміни для цієї науки у персів та єгиптян, додавши також давньогрецькі найменування. У середні віки латинська термінологія значно поширилася, оскільки протягом багатьох століть латинська мова слугувала єдиним засобом наукового спілкування [3, с. 32]. В епоху Відродження анатомічна номенклатура поповнювалася новими термінами у зв'язку з розвитком анатомічних досліджень у різних країнах. Кожен дослідник, описуючи якийсь утвір, давав йому своє найменування. Досить часто одне і те ж «досліджуване» називалося по-різному, що дуже ускладнювало систематизацію термінів і виклад анатомії загалом [7, с. 96].

Спроби відредагувати анатомічну термінологію були зроблені в 1933 р. у Великій Британії і в 1935 р. в Німеччині. На IV Федеративному міжнародному конгресі анатомів 1955 р. ухвалено нову Паризьку анатомічну номенклатуру. Основним джерелом у процесі найменування слугувала Базельська номенклатура, з якої запозичено 4286 термінів, нових назв було додано 1354. У серпні 1997 р. в Сан-Пауло затверджено сучасну спрощену універсальну анатомічну номенклатуру, створену на основі латинської і частково грецької лексики та латинського синтаксису [6, с. 8].

Будь-яке анатомічне найменування позначає відповідний анатомічний утвір. Ця номенклатурна одиниця має бути точною, однозначною, показувати співвідношення з іншими поняттями у межах спеціальної сфери [5, с. 116]. Іноді для цього достатньо однослівного найменування.

Наприклад, для позначень взаємоперпендикулярних площин в анатомічній термінології використовують загальноприйняті найменування. Ці назви уточнюють розміщення згаданих площин, органів або їх частин у просторі. Розрізняють три типи площин, які мають латинські найменування: сагітальна (*sagittalis*), парасагітальна (*parasagittalis*), фронтальна (*frontalis*). Під сагітальною площиною мають на увазі вертикальну площину, за допомогою якої подумки можна розсікти тіло людини в напрямку стріли (*sagitta*), що його пронизує спереду назад і вздовж тіла. Та вертикальна площина, яка проходить посередині тіла і ділить його на дві симетричні половини, праву й ліву, називається сагітальною площиною. Ще одна вертикальна площина, але вже розміщена під прямим кутом до сагітальної, паралельна чолу, називається фронтальною (звідси і назва: чоло – *frons*). Вона розділяє тіло на передній і задній відділи. Третя, парасагітальна, площина проводиться горизонтально, тобто під прямим кутом до сагітальної і фронтальної площин, і розділяє людське тіло на нижній і верхній відділи [2, с. 128].

За Базельською номенклатурою за основу просторового сприйняття було прийнято вертикальне положення тіла людини. Взаємне розміщення частин тіла описується спеціальними однослівними термінами, які при потребі входять до складу багатослівних термінів. Наприклад: верхній (*superior*), нижній (*inferior*) – рівень визначається по вертикалі (фронтальна лінія); присередній (*medialis*) – розміщення ближче до центру по горизонталі, бічний (*lateralis*) – розміщення найвіддаленіше до центру по горизонталі; передній, або вентральний (*anterior seu ventralis*), задній, або дорсальний (*posterior seu dorsalis*) – розміщення по парасагітальній лінії; поверхневий (*superficialis*), глибокий (*profundus*) – розміщення відносно поверхні тіла; краніальний (*cranialis*) – розміщення ближче до голови, каудальний (*caudalis*) – розміщення віддалене від голови (у тварин – ближче до хвостової частини тіла); проксимальний (*proximalis*) – розміщення ближче до корпусу, дистальний (*distalis*) – розміщення найвіддаленіше від корпусу (два останні терміни використовують для описання кінцівок).

Більшість анатомічних термінів були запозичені сучасними європейськими комунікативними мовами, тому їх переклад не викликає жодних труднощів. Наприклад: *linea, ae f* – лінія; *nervus, i m* – нерв; *musculus, i m* – м'яз; *nasus, i m* – ніс; *organon, i n* – орган; *oculus, i m* – око [8, с. 21; 8, с. 244; 8, с. 67; 8, с. 13; 8, с. 108; 8, с. 13].

Існують складні анатомічні терміни, виражені двома словами, але вони не перевантажені з фонетико-морфемного погляду й прості для запам'ятовування. Наприклад: *nervus facialis* – лицевий нерв; *fascia musculi piriformis* – фасція грушоподібного м'яза; *musculus latus* – широкий м'яз; *linea obliqua* – коса лінія.

Це стосується трьох-, чотирьох-, п'ятислівних анатомічних термінів, у яких використано латинську лексику. Подібне явище характерне для медичної та анатомічної термінології в польській мові. Лексеми згодом були запозичені *per se* або з втратою флексії у європейські мови й міцно вкоренилися у словниковому складі. В анатомічних найменуваннях використовуються індоєвропейські морфеми, схема побудови терміна стандартна: головне слово й узгоджене/неузгоджене означення. Подібна лексика і структура терміна відомі носіям сучасних європейських мов, зокрема й носіям української мови. Це, у свою чергу, створює зручності для використання анатомічної термінології, легкого запам'ятовування та оперування термінами. Прикладами можуть слугувати такі анатомо-гістологічні позначення: *arachnoidea mater cranialis* – черепна павутинна оболонка, *area hypothalamica dorsalis* – дорсальне гіпоталамічне поле, *arteria lobi caudate* – артерія хвостатої частки, *crista lacrimalis anterior* – передній сльозовий гребінь, *nervus pterygoideus lateralis* – бічний крилоподібний нерв, *rami labiales posteriores* – задні губні гілки, *musculus levator labii superioris alaeque nasi* – м'яз-підіймач верхньої губи і крила носа, *nucleus amygdalae basalis medialis* – присереднє основне ядро мигдалика, *nucleus reticularis pontis caudalis* – хвостове сітчасте ядро мосту, *radix medialis nervi mediani* – присередній корінь серединного нерва.

Висновки. Отже, в процесі номінації анатомічних утворень латинська мова не лише не втрачає зайнятих позицій, а й залишається одним з основних засобів утворення нової і поповнення наявної

анатомічної термінологічної скарбниці української, польської та інших мов. Сучасна медицина належить до галузей науки і професійної діяльності, які відрізняються високим рівнем міжнародної інтеграції, тому володіння концептуальним апаратом досліджуваної сфери знань завжди буде важливою умовою досягнення високого рівня термінологічної компетентності й професійної успішності.

Джерела та література

1. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах : учеб. пособие для филол. спец. вузов / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М. : Высш. шк., 1987. – 103 с.
2. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : [б. и.], 1998. – 461 с.
3. Гак В. Г. К типологии лингвистических номинаций / В. Г. Гак // Языковая номинация: общие вопросы. – М. : Наука, 1977. – С. 230–293.
4. Покровский В. Энциклопедический словарь медицинских терминов / В. Покровский. – М. : Медицина, 2005. – 960 с.
5. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура / В. М. Лейчик. – М. : Изд-во ЛКИ, 2007. – 256 с.
6. Кацнельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление / С. Д. Кацнельсон. – Л. : Наука, 1972. – 216 с.
7. Быков А. Анатомия терминов. 400 словообразовательных элементов из латыни и греческого / А. Быков. – М. : НЦ ЭНАС, 2008. – 454 с.
8. Міжнародна анатомічна термінологія / В. Г. Черкасов, І. І. Бобрик, Ю. Й. Гумінський, О. І. Ковальчук. – Вінниця : Нова книга, 2010. – 391 с.

Бражук Юлія. Формирование терминологической компетенции коммуникантов (на материале латинских анатомо-гистологических терминов и их украинских и польских аналогов). В статье речь идет о формировании терминологической компетенции коммуникаторов с помощью латинских анатомических терминов, что является необходимым условием для межкультурного общения. Анатомическая терминология характеризуется простотой в использовании и отсутствием перегрузки с фонетической и морфемной точки зрения.

Ключевые слова: латинский язык, анатомическая терминология, однословные и многословные термины, терминологическая компетенция.

Brazhuk Yulia. The Forming of the Terminological Competence of the Communicans (on the Latin Anatomical and Histological Terms and Ukrainian and Polish Matches). In the article is talking about forming terminological competence of communicators through the Latin anatomical terminology, which is a necessary condition for intercultural communication. Anatomical terminology is characterized by ease of use and not overloaded in terms of phonetic and morphemic.

Key words: Latin language, anatomical terminology, wordy and one-word terms, terminological competence